

קונטרס

משנת אבות

והוא

פתיחה לפרקי אבות

ממרח הגאון הגדול

רבי שלמה קורח זצ"ל

עם הרחבת הדברים מספריו הקדושים

ערך הרב אוריאל צדוק הי"ו

נכד מרח זצ"ל

תפארת
שלמה

לענין מרח
רבי שלמה קורח זצ"ל

כל הזכויות שמורות

0548451734

זהו עיניך רואות את מורדך

נאִים הַדְּבָרִים לְמִי שֶׁאֶמְרָם –

”יֵשׁ פְּאֵלָה שֶׁכָּבֵר פֶּאֵן בְּעוֹלָם הַזֶּה הֵם בְּגֵן עֵדֶן, וְהֵם אֱלוֹי שְׁעֵמֶלִים וְדַבְּקִים בַּתּוֹרָה, אֵינָם מְזִיקִים לְאִישׁ, הוֹלְכִים לְצַד הַדֶּרֶךְ וּמְנַתְּקִים לְחִלוּטִין מִהַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה.”

(הגר"ש קורח בספרו "דברי תורה" במדבר כו, מו)

מאמר ע"פ תמצית חייו ומאמריו של מרן הגר"ש קורח זצ"ל

עבד את ה' בשמחה, ותגיל ברעה.

קבע עתים לתורה. נצל את זמנך.

ודאג בתייך לעלוי נשמתך,

צמל בתורה וטעם מתיקותה.

יראתך תקדם לחכמתך. ודע כי יראת ה' היא חכמה.

הרבה בצדקה לעמלי תורה, וזו משפחת יותר מתרומת ספר תורה.

ולהוציא לאור ספרי רבותינו תרום, ועל העניים חמל.

היה ישר בקמון, ברח ממחלקת ורדף השלום,

זכור "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום".

שמח בהצלחת חבריך. הכר טובה בכל כחך.

הכר מקומך. ראה מעלת חברך וחסרון עצמך.

שמור הדבור, והזהר בכבוד הצבור.

שמור מנהגי אבותינו הקדושים, למד מהם דרך ארץ וחקמת חיים.

שמח בחלקך, שמור על בריאותך ונפשך. עשה לפי כחך.

שמור עיניך טהורות.

בני ביתך יהיו בצניעות, ותשיאם בנריוות.

דבר עם ה' בתברך בכל עת. דבר רק אמת. ואל תבוש מפני

המלעיגים עליך בעבודת ה'.

החדר אמונה תמימה ללב.

הכן עצמך לעולם הבא, ובכל יום תשוב בתשובה.

"מנהג ראשונים ללמוד פרק ראשון של מסכת אבות אחר תפילת מנחה של שבת. ומאחרי פסח ועד עצרת, נהגו ללמוד בכל שבת פרק אחד עד שמסיימים כל המסכת, ובדורות המאוחרים לא החזיקו אלא במנהג שמאחורי פסח ועד עצרת. ולומדים זאת לפני מנחה, עם פירוש רבינו עובדיה".

(ערוכת שולחן – ילקוט חיים" ח"ג עמ' כ"ג ע"ש בהרחבה)

דברי פתיחה שכתב מרן הגר"ש קורח זצ"ל לפרקי אבות

עַל פֶּתַח בֵּית אָבוֹת

מִסְכֵּת אָבוֹת, בְּשֵׁמָה בֵּן הִיא, מְסֻכֶּכֶת עַל אָבוֹת רַבִּים.
חֻנִּים בְּעִלָּה,

כָּל אָב, הוּא נִשְׁמַת חַיִּים לְכָל מִצְוָה וְתִלְמוּד.

דְּבָרֶיהָ גַּחְלִי אֵשׁ זֹהָרִים, עַל כָּל דִּין וּמִצְוָה.

וּבִלְעָדֶיהֶם, כָּל הַנַּעֲשָׂה, בְּחוּשָׁךְ וְצִלְמוֹת יִכְסֶה.

בְּלִי אֵלֶּה הָאָבוֹת, כָּל מַעֲשֵׂה וְתִלְמוּד,

יְתוֹם הוּא וְגִלְמוּד,

לְבוֹשׁ בְּלָאוֹת,

עֵינָיו תְּזוּהוֹת וּבִזְהוֹת,

אָחוּז בְּלֵהוֹת,

וְאֵין מְנַחֵם וְלֹא מְרַחֵם.

אֲנִי מִסְכֵּת אָבוֹת מִתְחַנֶּנֶת לְפָנֶיךָ,

הִיָּה חָכֶם וְאֵל תִּהְיֶה גִלְּמִי.
 הִכָּר מְקוֹמִי וְגִדְלוֹת זוּלָתִי.
 בְּלוֹם פִּיךָ, וְלִצְדָקָה פָּתַח לִבִּי
 אֵל נָא תָרִים רֹאשׁ מֵעַל לְמִדּוֹתֶיךָ.
 צַעֲדֶיךָ בְּפִרוֹזְדוֹר, וְתִכְלִיתֶךָ לְטָרְקִלַיִן.
 זְכוֹר כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים אָתָּה,
 וּבֶן לְאַבְרָהָם נְשִׂיא אֱלֹהִים.
 בְּנֵי בִלְעָם, זֵרָה הַדּוֹף.
 וְאַהֲרֹן בְּאַהֲבָה שְׁלוֹם רְדוֹף.
 חוֹשׁ וְזִקְק עֲצֻמֶךָ בְּתוֹרַת חֹסֶד וְאַמֶּת.
 לְכֹל, הִיא קֵץ מְחִילָה וּכְפָרָה.
 בְּיוֹם דֵּינִי אָיוֹם וְנוֹרָא,
 רוֹחֶךָ תְּבוֹהֵל בְּפָנַי הָאֵל בְּמוֹרָא,
 מִבְּעֵתָה וְחִלְחָלָה,
 לְמִי תִנּוּס לְעֵזְרָה.
 גּוֹפֶךָ יִשְׁלַף לְבָטֵן הָאֲדָמָה,
 שֵׁם תִּכְסֶּה בְּחֶשֶׁךְ וּבְלִמָּה,
 אֵין שֶׁמֶשׁ וְלֹא יָרַח וְגַם נוֹגֵה וְכִימָה.
 בְּנִיךָ יְרִיבוּ עַל אוֹצְרוֹתֶיךָ.

תּוֹלְעִים יִתְרוֹצְצוּ, זֶה לְכַרְסֵם עֵינַי,
 וְזֶה לְנִקְבֵי לֵבָב, וְאַחַר יִלְקַח מִחַי,
 וַיֵּשׁ שְׂוִיתָ עֲנַג מִשְׁמָנֶיךָ.
 עַל כְּרַחֲךָ גּוֹוִיִּתְךָ בְּלִתָּה וּכְלִתָּה בַּהֲבָלִים,
 וְלָמָּה לֹא תִבְלָה וּתְכַלֶּה בְּדַבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.
 הֲלֹא זֶה עַל כְּרַחֲךָ יִהְיֶה וַיִּפְעַל,
 וְלָמָּה זֶה תִמְעַל מְעַל.
 אֱלֹהִים מְקַצֵּת דְּבָרֶיךָ, עַל קִצְצָה חוֹד הַמַּחֲטָט.
 הַפֶּךָ בָּהּ וְהַפֶּךָ בָּהּ, וְתַחֲזֶה בָּהּ מְרֵאוֹת
 כְּמַחֲזֶה שְׂרֵדֵי אֲשֶׁר תַּחֲזֶה.

על כן, על כל אלה חביבה עלי מסכת אבות. וכבר בשנת טו"ב לחיי
 כתבתי סביבה פירושים, והיום בעת זקנתי, גרעתי ושיניתי והוספתי
 רבות, הן בתוכן הדברים והן בסיגנון.

דברי פתיחה שכתב מרן הגר"ש קורח זצ"ל לפרקי אבות, עם הרחבת הדברים מספריו בעיקר מפירושו על אבות הנקרא "חכמת חיים".

עַל פֶּתַח בֵּית אָבוֹת

מִסְכַּת אָבוֹת, בְּשֵׁמָהּ בֵּן הַיָּא, מְסוֹכְכֶת עַל אָבוֹת רַבִּים.
חוֹנִים בְּצִילָהּ,

מסכת אבות נקראת כן כי כתוב בה את ה"אבות" והיסודות של המידות ויראת ה' וחכמת חיים של תורה ודרך ארץ, וכמו שיש בידינו שבת אבות ותולדות [ותולדות' הם הדומין לאבות] ומסכת זו טומנת בתוכה אבות רבים והתולדות כל אחד צריך למצוא בדעתו ובליבו. (ע"פ חכמת חיים עמ' ו)

ועוד יש לפרש – למה נקראת מסכת אבות, כי חכמת חיים היא אב לתורה כי בלי מידות טובות ויראת שמים וחכמה הן זו תורה שעליה דרשו "וזאת התורה אשר שָׁם משה", פעמים שהתורה סם מוות ופעמים שהיא סם חיים (קידושין ל ע"ב) כי אם האדם אינו אוהב שלום ורודף שלום אלא איש מדנים לפשוע איזה ערך יש לתורה ולקיום המצוות שאינם אלא גופים מתים ללא רוח חיים. (שם עמ' כו)

ולא חילקה התורה שבחים אלא במדות ולא באוצר ידיעות, ואין גדול בתורה כמשה רבינו ולא נשתבח אלא בענוה וכו'. והתנא התחיל משה קיבל תורה מסיני, לומר לנו שאינם הנהגות שחידשו חכמי ישראל אלא הוא נמסר מסיני ככל התורה שבעל פה, ולפי זה, העובר על המידות לא רק שהוא שחיתות בנפשו אלא גם כן עובר על דברים שהם הלכה למשה מסיני במדות. (שם עמ' ב, ו)

כָּל אָב, הוּא נְשַׁמֵּת חַיִּים לְכָל מְצוּה וְתִלְמוּד, – כֵּן 'אב' ו'אב'
שֵׁאֲדָם קוֹנָה בְּנַפְשׁוֹ זֶהוּ הַרוּחַ חַיִּים לְעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא שֶׁל כָּל
מְצוּה שְׁנַקִּיִּים וְכֵן לִיְמוּד תּוֹרָה שְׁנִלְמַד.

ובאבות (פ"ה מ"ט) כתוב "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו וכו' – ולא כתוב כל מי שיש בו אחד משלשה דברים הללו, אלא רק כשיש בו שלשתן, אז הוא מתלמידיו של אברהם אבינו. ובאבות (פ"ה מ"ז) שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם – הכוונה שאפילו אם בדבר אחד מהם חסר, כגון שנכנס לתוך דברי חבירו, כבר נקרא גולם והרי מדובר בחכם גדול שרק במדותיו הוא ירוד שהרי יודע לדבר בפני מי שגדול ממנו וכן יכול ליכנס לתוך דברי חברו ולסתור אותו, או לסייעו וכן יודע להשיב רק שנבהל, ונקרא 'גולם' ולא כתוב אין חכמתו מתקיימת, והכרח לומר כי גם אם הוא חכם גדול, מכל מקום כיון שאינו מקבל שיש גדולים ממנו חכמת גולם לו וכו'. ולפי כל הנ"ל נבין חשיבות של כל אב ואב לקנותו.

ובאבות (פ"ב מ"ב) כתוב "והתקן עצמך ללמוד תורה", והיינו הכנה נפשית בבואך ללמוד תורה מתוך אימה וזיע, וככל שתכין עצמך כך תצליח בלימודך, וכל שכן שתתקן מידותיך, כי בלי הנהגה ישרה וְשָׁלֵל קדוש, לימודך לא ישא פרי וכו'.

ובאבות (פ"ג מ"א) רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלביין פני חבירו ברבים וכו' אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא – כלומר כל אחת מהנ"ל גורם לו לאבד חלקו לעולם הבא, ותורתו ומעשיו הטובים אינם מגינים עליו כשעשה אחד מעוונות אלו, ואין להם כל ערך וזכות רחמנא ליצלן.

וכתב הגר"ש קורח (עמ' קפז פירוש חכמת חיים) "נשמת ונפש ורוח כל התורה הוא היושר בממוץ". ובאבות (פ"ה מ"ט) על תלמידי אברהם אבינו מונה התנא דוקא את מידותיהם הטובות ללמדך שיסוד לכולם וכתר לכל הוא, אם נר"ן (נפש רוח נשמה) כוחותיו יש בהם מדת עין

טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה, אלה הם נשמת ונפש ועין, של כל מצוה ומצוה, ואם לאו, כל מעשיו גופים מתים הם רחמנא ליצלן.

דְּבָרֶיהָ גַּחְלִי אֵשׁ זֹהָרִים, עַל כָּל דֵּין וּמִצְוָה – ובאבות (פ"ב מ"י) הובא (שם פירוש דברי גמ' ירושלמי שקלים פ"ו סוף הל"א דף כג ע"ב) אמר רבי פנחס בן רשב"ל התורה שנתן הקב"ה למשה, נתנו לו אש לבנה חרותה באש שחורה, היא אש מובללת באש, חצובה מאש, ונתונה מאש. דכתיב "מימינו אש דת למו" וכך כל דברי חכמים האמיתיים כגחלי אש ולא רק תולדתם אלא כל דבריהם. וכבר כתוב "ותורה אור" (משלי ו, כג). (ועיין "ראשית דעת" עמ' טז, יז, כג)

וּבְלִעְדֵיהֶם, כָּל הַנְּעֻשָׁה, בְּחוּשֵׁךְ וְעֲלָמוֹת יִכְסֶה –

היינו בלי לקיים ה"אבות" תורתו ומצוותיו אינם מאירים כי מוסתרים בחושך המידות הרעות.

ובאבות (פ"ג מ"ז) כתוב אם אין יראה אין חכמה – כי חכמת תורה בלי יראת השם, אינה חכמה כי החכמה צריכה להיות מזוגה בטבעו, להיות הוא חפץ של חכמה

ובאבות (פ"ד מ"ג) כתוב שיש ג' כתרים – כתר תורה וכתר כהונה וכתר שם טוב עולה על גביהן – הוא באופיו ומהותו של האדם, כמו שהוא חפצא של שם טוב, ואם אין על כתר תורה כתר שם טוב אין זאת אלא תורה חיצונית ואין תורת אמת בפיו.

בְּלִי אֵלֶּה הָאָבוֹת, כָּל מַעֲשֵׂה וְתִלְמוּד,

יְתוֹם הוּא וְגִלְמוּד,

לְבוֹשׁ בְּלָאוֹת,

עֵינָיו תּוֹהוֹת וּבוֹהוֹת,

אָחוּז בַּלְהוּת,

וְאִין מְנַחֵם וְלֹא מְרַחֵם. –

פירוש – בלי לקיים את הדרכה בפרקי אבות על כל מעשה, ומצוה ותלמוד, המצוה תהיה יתומה ובודדה כי חסר לה חיבור לשורש וחסר קשר עם נותן התורה ועם דרכי התורה ומידותיה. ולפחות על יתום מרחמים ומנחמים וכאן גם זה אין.

וכתב מו"ז מהר"ר יחיא קורח (מהרי"ק) זלה"ה – לכן נקראת מסכת אבות שהמדות הן כמו אבות למצוות. דכמו שאי אפשר לבן בלא אב, כן אי אפשר לקיים המצוות בלא תיקון המידות הטובות. עכ"ל. ולפ"ז קיום מצוה בלי האב הרי זה בגדר מצוה יתומה.

אֲנִי מְסַכֵּת אָבוֹת מִתְחַנֵּנֶת לְפָנַי – שלא תירש שני גיהנם, בעולם הזה ובעולם הבא, על כן אני מתחננת לפניך לך בדרכי פרקי אבות ותקיים האבות ותולדותיהם. ומה שורשם, וכדלהלן... הֲיֵה חכם ואל תהי גולם וכו'. ובסנהדרין [צט ע"ב] אמר רב יצחק בר אבדימי מאי קרא נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר ופרש"י ד"ה תורה עומלת לו - שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה וכל כך למה, מפני שאכף, שאכף פיהו על דברי תורה ומבואר כאן שהתורה זה מציאות ממשית וכאן התורה מתפללת על הָעֵמֶל בתורה.

ובסיום מסכת מְדַבְּרִים אל המסכת פְּדָבָר בן אל אמו "הדרן עלך והדרך עלן, דעתן עלך ודעתך עלן, לא נתנשי מינך ולא תתנשי מינן, לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי" [תרגום, נחזור עליך ואת תחזירי עלינו, דעתנו עליך ודעתך עלינו, לא נשכח ממך ולא תשכחי מאיתנו לא בעולם הזה, ולא תישכחי מאיתנו בעולם הבא]. שם נזכה לעמול יחד איתך, גם על מסכת כלים אמר ר' יוסי אשריך מסכת כלים שנכנסת בטומאה

ויצאת בטהרה (ראה בספר ועמך כולם צדיקים שיחה יב) לפי כל זה יובן הלשון שמסכת אבות מתחננת וכו'. וכן הובא (בערי"ש חלק ה' עמ' כ') דברי הגמרא בסנהדרין (דף קא ע"א) דו שיח בין הקב"ה לתורה בזה הלשון, הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו, ריבונו של עולם, עשאוני בנייד ככנור שמנגיין בו ליצים, אמר לה, בתי, בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו, אמרה לפניו, רבונו של עולם, אם בעלי מקרא הן יעסקו בתנ"ך ואם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובאגדות ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח וכו'.

הִיָּה חָכֶם וְאֵל תְּהִי גִלְמָה – וכמו שכתוב (באבות פ"ה מ"ז), שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם – חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמניין. ואינו נכנס לתוך דברי חבירו. ואינו נבהל להשיב. שואל כענין ומשיב כהלכה. ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ועל מה שלא שמע, אומר לא שמעתי. ומודה על האמת. וחילופיהן בגולם. ובאבות (פ"ד מ"א) כתוב איזהו חכם הלומד מכל אדם.

הַפֶּר מְקוֹמָךְ וְגִדְלוֹת זוּלָתֶךָ – שאע"פ שיש לך מעלות זכור כי גם יש לך חסרונות, וכל זה לגבי עצמך אבל לגבי חברך תכיר גדולתו. וכתב בספר "חכמת חיים" (עמ' קמא) גם חכם גדול כיון שאינו מקבל שיש גדולים ממנו, חכמת גולם לו, וכמו מי שחכמתו מרובה ממעשיו, וכבר מצאנו אדירים בתורה כגון דואג האדומי, ואינה אלא תורה של סם המוות. וכבר דרשתי בציבור, מי שדעתו שאין אחד גדול מהשני, לא רק שהוא גולם אלא עובר על לאו דאורייתא "ולא יהיה כקרח וכעדתו" שאמר גם כן "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'", היינו כולם במעלה וכל אחד הוא נשיא וזה שורש חטאו.

ואחד מקניני התורה (פ"ו מ"ט) המכיר את מקומו, היינו שיכיר כי יש עוד גדולים ממנו בכל.

ובאבות (פ"ב מ"י) רבי אליעזר אומר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך, וזו מדה תולדת עין טובה וזה מה שכתוב באבות (פ"ב מ"ט) איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם, רבי אליעזר אומר עין טובה, שהיא לכל אדם ולכל עניין שיהיה אדם בעל עין טובה על אחרים. ובאגרת הרמב"ן כתוב – וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, ואם חכם או עשיר הוא, עליך לכבדו. ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, תשב בליבך, כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד.

וכתב הרמב"ם בהל' ת"ת (פ"ד הלכה א') אם הרב דומה למלאך ה' יבקשו תורה מפיו, ואם לא, לא! וצריך ביאור מה בא להוסיף הרמב"ם "ואם לא, לא" הרי מכלל הן אתה שומע לאו? אלא הרמב"ם בא לומר שאם יש רק רב שלא מכיר בגדלות זולתו עדיף לישראל בלי רב מאשר ללמוד ממנו כי תורתו סם מוות (ועיין "עריכת שולחן – ילקוט חיים" חלק יא עמ' כח).

בְּלוֹם פִּיךָ, וְלִצְדָקָה פָּתַח לְפִיךָ – וכבר כתוב "תולה ארץ על בלימה" ודרשו בלי מה – אין העולם עומד אלא על מי שבולם פיו בשעת מריבה (חולין פט ע"א), היינו לעצור הדיבור, וגם כלפי האמונה להרגיש אפסיות אדם מול בורא עולם אבל לצדקה לפתוח את הלב כי נתינת יד שורשה בפתיחת הלב, ובדברים (ט"ו י'). "נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו" ובאבות (פ"א מ"ז) כתוב לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, היינו אין המדרש שורש לחכמה אלא המעשה הוא שורש לחכמה, והצדיקים אומרים מעט ועושין הרבה (אבות דר"ג פ"א מ"ב) ואתה התמנית לתת ממה שבידך לצדקה, ונתינתך היא כופר להצלתך (ראה "ועמך כולם צדיקים" עמ' מג). ובאבות (פ"ג מ"ג) "סייג לחכמה שתיקה". ופירש ב"חכמת חיים" – "סייג לחכמה שתיקה, כאן לא אמר

כמו בראשונות שתיקה סייג לחכמה. כי עצם השתיקה אינה רק סגולה, אלא היא חלק מהחכמה. ועיין לעיל פ"א משנה י"ז, שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. היינו שהשתיקה בפני עצמה היא מעלה. ודבריו אפילו לחכמים. וכל שכן הכסילים, שעליהם נאמר מילה בסלע, משתוקא בתרי (מגילה יח ע"א) וכך כתוב, גם אויל מחריש חכם יחשב (משלי יז, ח) ומורגלא מילדותינו לומר, אם המלה מכסף השתיקה מזהב. ועיין מה שכתב רבינו הרמב"ם בענין סייג לחכמה שתיקה, בהלכות דעות (פ"ב הל"ה). ובדרך משל כתב הרמב"ם בפרק חלק, כשם שהדג לא יבין תולדות האש כי הוא מתולדות המים, כך האדם לא ידע תולדת הרוח כי הוא מתולדות החומר. ואוסיף אני לומר, כשם שהשולחן או הפטיש והמסמר לא יראו ולא ידעו מה זה ומי הוא שעשה אותם, כי אין להם לא מוח ולא עין. כל שכן האדם כלפי הבורא ב"ה לעד, כל שאלותיו הם ממה שנודע והורגל, ממילא כל שאלותיו ותשובותיו הן גם מבוכתו ואין אונים למוחו לידע, ולכן הוא שואל ומדמה שהוא משיב".

אֵל נָא תָרִים רֵאשׁ מְעַל לְמַדּוּתֶיךָ – א', כי זה חיסרון בחכמת חיים. ב', זה גניבת דעת. וזכור כי אתה רק בשר ודם. וראה בספר "ראשית דעת" (שעור נא) הגאווה מחלת נפש, תוצאותיה, שרשיה ונזקיה.

צַעֲדֶיךָ בְּפְרוּזְדוּר, וְתִכְלִיתֶךָ לְטָרְקְלִין. – ובאבות (פ"ד מט"ז) ר' יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין, ופירוש עולם הבא וכפירוש הרמב"ם (פיה"מ סנהדרין פרק חלק) שכבר עכשיו אנו נמצאים בתוך עולם הבא אלא שמסך החושים הגופניים מונעים את גילוינו לאדם, ועולם החושים כמו מחיקה הוא, אלא שאנחנו בינתיים בפרוזדור ואינו אלא כמבוא כניסה לטרקלין. וכתב הגר"ש קורח זצ"ל בספרו "דברי תורה" (במדבר

כ"ו מ"ו) ונאים הדברים למי שאמרם – "יש כאלה שכבר כאן בעולם הזה הם בגן עדן, והם אלו שעמלים ודבקים בתורה, אינם מזיקים לאיש, הולכים לצד הדרך ומנותקים לחלוטין מהבלי העולם הזה". וראה בספר "נצח חיינו" (פרק ו') "העולם הזה רחם הריון לחיי העולם הבא". ובסוף הפרק שם כתוב על האנשים שאומרים "אני עושה חיים" – זה מילות מילוט מכדי להתמודד מול הבעיות הנשגבות בחיים. ומסיים שם רבינו זצ"ל – "אותי לא תצליח לרמות אני בעזרת ה' יתברך לא אמות כי אחייה ואספר מעשה יי-ה, גם בפרוודור וגם בעזרת ה' יתברך בצרור החיים האמיתים, וגם בתחיית המתים בעזהי"ת הרם נשא ונפלא, הוא הבורא, היחיד שאין בלתו, הרחמן וחנון, ארך אפיים ורב חסד ואמת. אנה אלהי, אל תעזבני חלילה" עכ"ל.

זְכוֹר פִּי בְּעָלֶם אֱלֹהִים אַתָּה – באבות (פ"ג מי"ד) הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם. – הן אלהים אדירים אשר לית מחשבה תפיסה ביה כלל. כשם שנייר זה, אין לו היכולת לראות ולידע מי הכותב ואיך, ומה. אין סוף לכל שכן שהאדם אין לו זיק מחשבה על הבורא האחד, אשר אפס זולתו שברא כל מה שיש בכל העולם והעולמות בריאת יש מאין.

אין סוף לגדלותו ולגדלו, והוא מקום כל העולם וכל העולמות, ואינם מקומו. הוא אל נורא ואיום.

ואיך זכה אדם שפל כזה, לידע ולהתודע בבורא, ועוד לַנְּבֵא משה והאבות ומעמד הר סיני לכל אחד לשמוע אנכי ה' אלהיך.

ואיך זכה אדם זה להיות מושגח ג"כ באופן פרטי, ולא זכו כל בעלי החיים וכל שכן כוכבים וכל דומם וכן דוד אמר בתהלים (פרק קמד) "מה אדם ותדעהו בן אנוש ותחשבהו" וכן בתהלים (פרק ח) "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו, תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו" וכו', עי"ש.

והתשובה, כתובה במשנתינו, חביב אדם שנברא בצלם, שנאמר "כי בצלם א־להים עשה את האדם".

וצלם א־להים זה, הוא כמו מרכבה עליונה להיות כביכול דבוק בבורא, והיא חיותו האמיתית. וכמו שנאמר "ואתם הדבקים בהשם א־להיכם חיים כולכם היום" ועל כן, לא די שנברא בצלם א־להים, אלא חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם א־להים. וידיעה זאת בדעתו רוחו ונפשו של האדם היא השואבת חיים א־להיים לזכות ולידע גדולת ומציאות הא־ל היחיד ולעמוד וּלְדַבֵּר אֹתוֹ.

ובעודו בעולם הזה יש לו הכח כמו להחציף פניו ולדבר אתו כמו פנים אל פנים לדרוש ולבקש ולהתחנן לבכות ולצהול, וזה לכל אדם, וכפי שכבר כתבתי כל אדם כולל האומות נבראו בצלם, ולכן חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא. ומהם נכנסו חיים לגן עדן, והם אליעזר עבד אברהם וחירם מלך צור, ועבד מלך הכושי, וכמובא במסכת דרך ארץ זוטא. ואי אפשר לזכות לעולם הבא וכל שכן להכנס חי לגן עדן בלי שיהיה לו צלם א־להים. ויתרה מהם עם ישראל שנתוספה בהם, להיות בני בית אצל אביהם בשמים ובארץ.

ויפה שעה אחת בעולם הזה לדבר כמו פנים אל פנים, מכל חיי העולם הבא אשר שם קרבת א־להים בלי מסך, חיל ורעדה ופיק ברכי נר"ן (נפש רוח ונשמה) ירעדו, ולב השכל יתפלץ ויחרד, ולא יוכל לפתוח פיו. וגם בין כך ובין כך לא יפתח פיו, כי אם הוא זכאי הנה הכל לפניו, ואם חס ושלום הרשיע, מה יאמר ומה ידבר.

והנה במשנה מבואר שנודעת לו, זוהי משום חיבה. אבל גם בלי שנודעת לו, מכל מקום הוא נברא בצלם. וכיון שבכל אדם, אם כן ניחא לישראל שעל ידי התורה נודעת להם, וכמו שמביא פסוק שנאמר "כי בצלם א־להים עשה את האדם".

ואלה שלא קיבלו התורה וכן ישראל עד שלא קיבלו התורה איך נודעת להם. ומשמע שפירוש נודעת לו, הוא ע"י התורה. אך לפי מה שפירשתי שלא כתוב בלשון נודעה לו, או הודע לו, אלא הכוונה מעצם שהוא נברא בצלם. ולפי המפרשים שהכונה שניתן לו שְׁקָל עליון רוחני, הוא מכח זה יֵדַע מעצמו בכל שעה ושעה שהוא נברא בצלם א-להים.

וכמו שמפרשים הפסוק "ומבשרי אחזה א-לוה" היינו האדם יבין מבינת שכלו את מציאות השם יתברך, וזוהי החיבה, ולא משום שנודע על ידי התורה. ומה שמכל מקום כתוב בתורה, כדי לחייב האדם לשמור ולעשות על פי צלם א-להים. וכבר כתבתי מזה קצת בעומק חיבורי, "חכמה קדומה". על כן אחי וראש וכל צאצאי וצאצאי צאצאי עד סוף כל הדורות, שימו לבבכם לזאת!!! (ועיין עוד מה פירוש 'צלם', ע"פ הנסתר בפירוש "חכמת חיים" פ"ט ד"ה חביב).

ושם בהמשך המשנה כתוב – חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית ט') כי בצלם א-להים עשה את האדם. ופירשו – שזה מחייב את האדם לנהוג ביראת כבוד בחייו בעולם הזה, שהרי הוא יודע שנברא בצלם ולא יוכל לפטור עצמו בטענה כל שהיא, כי עצם היותך בצלם א-להים, חייב אתה לנהוג במדות א-להיות, רחום, וחנון, רב חסד, וכו'.

ועתיד כל אדם מכל אומה ולשון ליתן את הדין אם נהג כמו שאין לו צלם א-להים. ולא אמר נודעה לו לשון עבר, אלא לשון הווה ומתמשך "נודעת לו" בכל שעה מודיע לו שהוא בצלם א-להים, שלא להסיח דעתו מזה.

וּבִן לְאַבְרָהָם נְשִׂיא אֱלֹהִים. ומבואר באבות (פה מ"ג) שאברהם אבינו עמד בכל העשרה נסיונות, ואברהם אבינו היה סמל המידות טובות, כמו שכתוב באבות (פ"ה מ"ט) וכל מי שיש בו עין טובה [מסתפק במה

שיש לו ואינו חומד ממון אחרים], רוח נמוכה [ענוה יתירה] נפש שפלה [זהירות ופרישה מן התאוות (ע"פ פירוש הר"ב)] הוא נקרא מתלמידיו של אברהם אבינו כי לומד מדרכו, וכן הלשון שם (פ"א מ"ב) הוי מתלמידיו של אהרן וכו' ע"ש [ותלמיד הוא נקרא בן] ולכולנו יש קשר שורשי לאברהם שהוא אבינו ואנו צאצאיו, וזה מחייב אותנו.

בְּנֵי בְלָעַם, זֵרָה הָדוּף – ומבואר באבות (פ"ה מ"ט) שמי שיש בו עין רעה [– אינו מסתפק במה שיש לו וחומד ממון אחרים] ורוח גבוהה [– בעל גאוה] ונפש רחבה [– בעל תאוה] מתלמידיו של בלעם הרשע. ואנשים כאלו הרחק ממך.

וְאַהֲרֹן בְּאַהֲבָה שְׁלוֹם דְּדוּף – באבות (פ"ה מ"ב) הָלַל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. והתנא לא אמר הוי מתלמידיו של אהרן מאמין בא-ל עליון, מדקדק במצוות קלה כבחמורה, וכל תורת משה בכתב ובעל פה, אשר בודאי כך היה אהרן הכהן ותלמידיו, אלא כפי שהקדמנו שמסכת אבות באה לגלות את חכמת החיים במדות הנשגבות ובהנהגות.

חַיֵּשׁ וְזֶקֶק עֲצָמָךְ בְּתוֹרַת חֶסֶד וְאַמֶּת – תזדרזו ללמוד תורה ואל תדחה זאת. ובאבות (פ"ב מ"ד) – "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תִפְּנֶה", והיינו אל תהמר כי שמא לא תִפְּנֶה, שיהיו לך טרדות ולא תשנה, או תמות שלא באריכות ימים, ואעפ"כ כתב בלשון "שמא" לפי שיש ותראה שאנשים עלתה בידם ואמרו לכשאפנה, וכן היה שהיה להם פנאי, ועל זה אמר שלא להמר, כי שמא אתה לא מאלה שעולה בידם, ועל כן שמא לא תפנה, כי לא מהמרים על חיי תורה. ועיין לעיל פ"א מ"א – ושם כתבו במשנה "חכמים הזהירו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות וכו' וישתו תלמידים הבאים אחריכם" וכו' ואפשר לפרש שמא תחובו חובת הגלות כעונש על כך שלא נזהרתם, ואז ישתו

התלמידים אחריכם. ולפי זה גם כאן, אם תאמר לכשאפנה, שמא לא תיפנה, כלומר, כעונש על כך שאמרת לכשאפנה, אתה לא תיפנה. ובאבות (פ"א מ"ד) "ואם לא עכשיו אימתי" – אם אני מאמין עד שיבוא רבי או שחברי יסייעוני, אימתי, אלא הזמן חולף והולך. ואמר רבינו זצ"ל "וכמה ראיתי אנשים מסכנים שאמרו לי, יש לי משכנתא אני צריך לחתן הילדים וכו' וכו' וכו', עד שאגיע לפנסיה ולביטוח לאומי וכו'. ולבסוף והנה איננו כי הלך אל בית עולמו תוך כדי טרדותיו, ואיבד גם העולם הזה, לבד הזכות לעולם הבא.

ובגמ' (ר"ה יח.) אם יתכפר עוון בית עלי בזבח ומנחה, מדייקת הגמרא – בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה.

בְּתוֹרַת חֶסֶד וְאֵמֶת – אם אתה לא מסייע לאשתך, זה תורת דינין, והחסד בבית זה החסד האמיתי, ותורה שאין עמה חסד ורחמים, מסוככת בענן טעויותך מלעבור התפילה (ראה ועמך כולם צדיקים עמ' פח פט)

לִפְּלֵ, הִיא קֶץ מְחִילָה וְכִפְּרָה – היינו אפילו אדם שהגיע להחטא החמור ביותר, כששב בתשובה תיקונו הוא לימוד תורה! ! וכבר כתוב "בחסד ואמת יכופר עוון" (משלי טז, ו) ונאמר "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד ג') והתורה עצמה מזבח כפרה ואדם זה העוסק בתורה הוא כמו מקריב כל הקורבנות כולם והוא עצמו בית המקדש והוא הכהן המקריב והוא עצמו הַקָּבֵשׁ או תור ובן יונה וכו'. וחז"ל הבטיחו שהרוצה לתקן כל עיוות שעשה, התיקון, לא תעניות וסיגופים אלא לעסוק בתורה וכמו שאמר ריש לקיש במדרש תנחומא (פרשת צו) מאי דכתיב "זאת התורה לעולה למנחה לחטאת לאשם ולמילואים ולזבח השלמים", כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם.

בְּיוֹם דִּין אֵיוֹם וְנוֹרָא – באבות (פ"ג מ"א) "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון" ועוד באבות (פ"ד מכ"ב) "ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה" ושם כתוב "הוא הדיין" כי רק הוא יודע את מה לדרון "הוא עַד" שיוכיח לאדם אפילו להגיד לו מה שיחו (חגיגה ה.) "ו"הוא בעל הדין", היינו הוא התובע... "שאיך לפניו לא עֲנֶלָה ולא שכחה, ולא משוא פנים" כי אין לפניו נכבד או נבזה, "ולא מקח שוחד" כדי למתק את הדין, "שהכל שלו", ואינו צריך לשום בריה. "ודע שהכל לפי החשבון" עד קוצו של היום. ודין פרוטה כדין מאה, בבית דין של בני אדם, ומלכו של העולם דן אפילו בפחות משווה פרוטה. וראה בספר "ראשית דעת" (שיעור מ') "אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה".

רוֹחֵךְ תְּבוּהָל בְּפָנַי הָאֵל בְּמוֹרָא – באבות (פ"ב מ"ד) "ואל תאמן בעצמך עד יום מותך", והיינו שבאותו יום שאדם מרגיש שמת, יצר הרע יבלבלו במחשבות יאוש כדי שימות רשע בעוון פרישה מהציבור, וצריך כל אדם להתפלל על היום, והרגע הזה. וכתב רבינו זצ"ל בספרו "נצח חיינו" (עמ עד) שיש שאומרים שאינם מפחדים מהמוות ולהם אני עונה: א'. אנא תזמינו אותי שעה לפני שתמותו לראות איך אתם לא מפחדים ב'. גם אילו יצוייר ויש מי שאינו מפחד, הרמב"ם גילה לנו שאינו גיבור כי אם "אכזרי". והאכזריות היא בזה שהוא בנוזד ערשים של חיי העולם הזה הקצרים ומלאי התלאות, מהמר עליהם את חיי נצח הנצחים, ולשון הרמב"ם (הלכות אבילות פי"ג הלי"ב), כל מי שאינו מתאבל כמו שציוו חכמים, הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה ("עריכת שולחן – ילקוט חיים" חלק יב עמ' רכט).

לְמִי תְּנוּס לְעֶזְרָה – באבות (פ"א מ"ד) "אם אין אני לי מי לי", – כלומר מה כוח לבשר ודם לעזור לי, "וכשאני לעצמי מה אני", – ג"כ אני כלום. ואם לא אדע עכשיו להשען על הבורא. אימתי אבין זאת.

גּוֹפֵף יִשְׁלַף לְבָטֵן הָאֲדָמָה – כמו שנאמר "כי עפר אתה ולעפר תשוב" (בראשית ג, יט) [ועיין "עריכת שולחן – ילקוט חיים" חלק יב סימן שסב סעיפים א', ג'].

שֵׁם תְּבַסֶּה בְּחֶשֶׁךְ וּבְלִמָּה – בחושך בעולם הזה וכלימה לעולם הבא.

אֵין שְׁמֵשׁ וְלֹא יָרַח וְגַם נֹגֵה וְכִימָה – כל זה תיאור, שאחר המוות הוא עולם אחר מהעולם שאנו מכירים, וכבר כתוב על עולם הבא "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה".

בְּנִיף יָרִיבוּ עַל אוֹצְרוֹתֶיךָ – חכמינו ברוח קודשם ידעו סוד החיים וגזרו טומאה על עורות אב ואם שנפטרו ולולי זה היו עושין מזה שטיחין (חולין פ"ט מ"ב) או כפות ומזלגות מעצמותיהם (משניות ידים פ"ד מ"ו). ואחרי ברכת "דיין האמת" בפטירת האב מברכים "שהחיינו" או "הטוב והמטיב" על ממון שהניח לך בירושה (שו"ע או"ח סימן רכג) פלא והפלא איך חכמים גילו צפונות נפש אלה שבאדם נראה בספר ועמך כולם צדיקים עמ' מג].

תּוֹלְעִים יִתְרוֹצְצוּ, זֶה לְכַרְסֵם עֵין

וְזֶה לְנֶקֶב לִבָּב, וְאַחַר יִלְקַח מֶמֶךְ

וַיֵּשׁ שְׂיִתְעַנֵּג מִשְׁמָנֶיךָ –

יש כאן תיאור מוחשי ומציאותי, מה סוף האדם; שבעולם הזה, יש זנות העין, וגבה עיניים, וקריצת עין, ולב חומד, וְהַמֶּמֶךְ זומם, והשומן וריבוי המאכל – לאחר המוות כל זה נהפך למאכל לתולעים. וכתב בספר "נצח חיינו" (עמ' כו) בשם הזוהר פרשת ויקהל (דף קצט), בשלושה ימים ולילות הראשונים לאחר המוות נבקעת כריסו, לאחר ג' ימים נשפך כל הטינופת על פניו ואומר לו, טול מה שהכנסת בי באכילתך ושיתך ולא נתת למסכנים ועשית כל ימיך כחגים וכמועדים, ואחרים היו

רעבים שלא האכלת אותם אתך, תקח מה שנתת לי, שנאמר, וזריתי פרש על פניכם וגו'. לאחר ג' ימים והלאה נדון מעיניו, מידי ומרגליו.

ובאבות (פ"ב מ"ז) כתוב "מרבה בשר מרבה רמה" – בגופו לאחר מותו ועוד שם (פ"ג מ"א) "עקביא בן מהללאל אומר, הסתכל בשלושה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה" וכו'. וכתב בספר "ועמך כולם צדיקים" (עמ' עא) כבר גילו לנו רבותינו בפסוק "ורקב עצמות קנאה", מי שאינו מקנא, עצמותיו לא נרקבים בקבר (ירושלמי נזיר לה, ב) ע"ש.

עַל פְּרָחַךְ גְּוִיֶּיךָ בְּלִתָּהּ וּכְלִתָּהּ בַּהֲבָלִים, – אדם כבר בחייו מתבלה ומזדקן ועובר יסורים וטירדות.

ובאבות (פ"ג מ"ה) "רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות, ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה, נותנין עליו עול מלכות, ועול דרך ארץ, מבואר שתמיד אדם תחת עול ויש לו בחירה איזה עול לקחת על עצמו ואם אינו עוסק בתורה יצטרך לישא עול אחר.

וְלִמָּה לֹא תִבְלָהּ וְתִכְלָהּ בְּדַבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים – ולמה שאדם לא יטרח לעבודת ה' אם ממילא יצטרך לטרוח, ובאבות (פ"ה מכ"ב) "וסיב ובלה בה. ומינה לא תזוע שאין לך מדה טובה הימנה", ופירושו, תזקין ותבלה גופך בתורה ולא בהבלי העולם ולא תזוז מיזה שאין לך הנהגה ודרך טובה הימנה. ובספר "יש בורא עולם" (עמ' קמג) הביא מדרש (כבר"י, כב) רבי סימון אומר, אם בא יצרך להשיחקך, שמחהו בדברי תורה וכו'.

(משפט זה לכאורה היה צריך ליכתב ע"י מו"ר בתחילת המאמר, ונ"ל כי בתחילת המאמר כתוב החלק היותר מְקַדָּשׁ על אדם שלא ילמד בלי אבות המידות ויראת ה', עוד אפשר לומר שיותר גרוע ללמוד בלי קניני התורה כי יש בזה חילול ה' ולכן התחיל המאמר בזה ואח"כ הדברים היותר פשוטים.)

בְּדַבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים – ובאבות (פ"ו מ"ב) כתוב "כל מי שעוסק בתורה הר זה מתעלה", היינו עילוי נפשו בחייו ועוד שם (פ"ו מ"ז) "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא".

הֲלֹא זֶה עַל פְּרֻחָךְ יִהְיֶה וַיַּעַל – ובאבות (פ"ד מ"ב) כתוב ואל יבטיחך יצרך שהשואל בית מנוס לך שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, והתנא אמר "ואל יבטיחך יצרך" ולא אמר ולא תאמין ליצרך, ופירושו שהתנא מדבר לזה שמתיאש, והתנא אומר לו מהיכן יש ביטחון ליצר הרע שהשואל בית מנוס לך.

ובאבות (פ"ב מ"ט) כתוב ושוב יום אחד לפני מיתתך, ובגמ' אמרו שכל יום ישוב שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה, ולכאורה היה יכול לומר שוב כל יום מימי חייו או שוב בכל יום, אלא אפשר כי בא לומר ג"כ, אפילו חטא כל ימיו ויום לפני מיתתו חזר בתשובה, ניצל מעונשי שמים. וזה בא לסייע למי שתעה בדרכו וחלה אנוש, לומר לו 'שוב' וכו' ואל תתיאש.

וְלָמָּה זֶה תִּמְעַל מְעַל – לשון מעילה נאמר בחומש במדבר (פרק ה' פסוק יא) ופירש מו"ר שמעילה פירושו דבר ששימושו לקודש ונשתמש בו לא לקודש הרי עשאו חול, או א"ל, מעשה שקר שמכחיש את קדושת החפץ והיינו שאדם נברא לקדושה, וכבר כתוב שמשביעים אדם לפני ביאתו לעולם תהי צדיק ואל תהי רשע (נידה ל ע"ב). ואדם הוא כמו ספר תורה [ראה "יש בורא עולם" עמ' עא] ובאבות (פ"ו מ"ח), ר"ש בן מנסיא בשם רשב"י אומר, הנוי נְהַכְּתָּ וכו' נאה לצדיקים ונאה לעולם, כי הם ישתמשו בדברים אלו כראוי ובאבות (פ"ו מ"א) כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו כלומר לגלות מציאותו יתעלה

ויתרומם על כל תהלה, והמקלקלים עתידין ליתן הדין, ובמדרש (קהלת רבה ז') הקב"ה אמר לאדם הראשון כל מה שבראתי בשבילך בראתי תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי. וראה בספר "זאת אמונתנו" (עמ' מג) איך כל איבר ואיבר מוזהר לעבודת הבורא.

וכתב רבינו יונה בספרו "שערי תשובה" (ש"ב אות כ"א) ומי שחננו ה' יתברך דעה, ישיב אל לבו כי ה' יתברך שלחו בעולם הזה לשמור משמרתו ותורתיו וחקתיו ומצוותיו, ולא יפקח עינו זולת לעשות שליחתו ולקץ הימים אם עשה שליחתו באמונה ישוב ובא ברינה ושמחת עולם על ראשו וכו'.

אַלֶּה מְקַצֵּת דְּבָרִי, עַל קִצֵּה חוּד הַמַּחֲטָט – כֵּל דַּבְרֵי הַפְּתִיחָה לַפְּרָקִי אֲבוֹת הֵם תְּמִצִּית פְּרָקֵי אֲבוֹת.

הַפֶּןֶךְ בָּהּ וְהַפֶּןֶךְ בָּהּ, וְתַחֲזֶה בָּהּ מִרְאוֹת.

בְּמַחֲזֶה שְׂדֵי אֲשֶׁר תַּחֲזֶה – וּבֵאֲבוֹת (פ"ה מכ"ב) "בן בג בג אומר, הפוך בה והפוך בה, דכולה בה, ובה תחזי" וכו' היינו שבתורה לא די בלימוד פעם אחת אלא תחזור שוב ושוב כי ככל שתחזור יותר תמצא בתורה את הפיתרון לקושיה שהיה לך קודם ואחרי שהפכת והפכת אתה תראה מראותיה הרוחנים כי היא אש ובאש ניתנה ובעיון ראשון היא גחלת, עיון שני אש אדומה, עיון שלישי שלהבת וכו', ובעין שכלו ובלהט רוחו יחוש זאת.

"ומילתי אמורה לכל מי שידפים חיבורי
 ויועיל לעוסק בהם, מיגו דזכי לנפשיה,
 אזכה בתפילות ובתחנונים לפני מלכו
 של העולם, לעושי מצוה זאת בכל דור
 ודור בעזה"י"

(ראשית דעת" עמ' רע"ו)

"אך זאת אחתום, מה שהבטחתי בעשרות
 הספרים שהיברתי, כי כל מי שידפים
 זיפיין מהם, יהא שותף לי בזכות התורה
 בשמעון אחי עזריה ויששכר זובולון"

(מתוך מכתב שכתב רבינו זצ"ל)

כל המעונין לסייע ולתרום בהפצה מתורת רבינו זצ"ל

לפרטים 054.8451734 אימייל ur0548451734@gmail.com